

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ, Ο ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΔΟΤΕΣ: ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΟΥ ΕΛΠΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΕΧΡΙΩΤΗΣ

Αν στο πρώτο εξάμηνο πέρυσι το θέμα που είχε κυριαρχήσει στην πολιτική επικαιρότητα ήταν το Κυπριακό, το πρώτο εξάμηνο της φετινής χρονιάς είχε σχεδόν μονοπωλήσει το Αρμενικό. Συμπληρώνονται φέτος 90 χρόνια από την τραγωδία του 1915 που κόστισε τη ζωή σε εκατοντάδες χιλιάδες Αρμενίων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Με αφορμή λοιπόν την επέτειο αυτή, οι συζητήσεις και οι συνακόλουθες αντεγκλήσεις γύρω από την έκταση και την ερμηνεία του γεγονότος πολλαπλασιάστηκαν. Η επίσημη τουρκική εκδοχή συνίσταται στις εξής βασικές θέσεις:

α) Οι συγκρούσεις στις νότιες και ανατολικές επαρχίες της Μικρασιατικής χερσονήσου είχαν ήδη ξεσπάσει από τα τέλη του 19ου αι., όταν ένοπλες ομάδες υπό την καθοδήγηση των οργανώσεων Τασνάκ και Ντασνακουτιάν τρομοκρατούσαν όχι μόνο τις οθωμανικές αρχές αλλά και τους ντόπιους μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Η βία μεταφέρθηκε, τελικώς, και στην πρωτεύουσα, όπου, μετά από γεγονότα όπως η βομβιστική ενέργεια στην Οθωμανική Τράπεζα το 1896 οδήγησαν σε αντίποινα εναντίον των Αρμενίων σε ολόκληρη την Αυτοκρατορία. Το επιχείρημα επομένως είναι πως οι Αρμένιοι αυτονομιστές ξεκίνησαν πρώτοι να εξοστύνουν Μουσουλμάνους και στη συνέχεια απλώς αντιμετώπισαν τις συνέπειες.

β) Στο πλαίσιο των εχθροπραξιών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μεγάλο μέρος των Αρμενίων στις επαρχίες που συνόρευαν με τη Ρωσική Αυτοκρατορία συνεργάστηκαν με τα προελαύνοντα ρωσικά στρατεύματα εναντίον της ίδιας τους της πατρίδας. Για το λόγο αυτό και ως προληπτικό μέτρο στρατιωτικής ασφάλειας αποφασίστηκε να 'εκτοπιστούν' προσωρινά και όσο οι συνθήκες το επιβάλλουν όλοι οι αρμενικοί πληθυσμοί σε μια μεγάλη γεωγραφική έκταση και να επανεγκατασταθούν στο νότο. Στη διαδικασία αυτή, υποστηρίζεται, μπορεί να έγιναν λάθος υπολογισμοί, μπορεί κάποια στελέχη των σωμάτων ασφαλείας ή του στρατού να έδειξαν υπερβάλλοντα ζήλο, μπορεί, στη διαδρομή, να έπεσαν οι εκτοπιζόμενοι θύματα επιθέσεων από Κούρδους, που ήταν εξαγριωμένοι από την εγκληματική δραστηριότητα των Αρμενίων αυτονομιστών, ωστόσο η κεντρική εξουσία είχε λάβει μέτρα, στο μέτρο του δυνατού, και αν λάβει κανείς υπόψη και τις συνθήκες του πολέμου, για την ασφαλή μετακίνηση και επανεγκατάσταση των πληθυσμών. Με άλλα λόγια, όχι μόνο δεν υπήρχε οργανωμένο σχέδιο εξόντωσης αλλά το οθωμανικό κράτος, όπως έκανε πάντα, προσπάθησε να προστατεύσει τους υπηκόους τους. Και εν πάσει περιπτώσει τα αρχεία είναι ανοιχτά και όποιος θέλει άς μελετήσει τα αντίστοιχα έγγραφα. Όποιος ξέρει οθωμανικά και μπορεί να έχει άποψη θα δει πως πουθενά δεν υπάρχει κάποια απόφαση ή κάποια διαταγή για τη μαζική εξόντωση των Αρμενίων. Επομένως, όλα τα άλλα είναι φαντασιώσεις.

γ) Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την υιοθέτηση συγκε-

κριμένης νομικής φόρμουλας στο διεθνές δίκαιο που περιγράφει τη διάπραξη μιας 'γενοκτονίας', οι Αρμένιοι της Διασποράς, πολλοί από τους οποίους είχαν συγκεντρωθεί στις ΗΠΑ και τη Γαλλία, άρχισαν να δραστηριοποιούνται ώστε να εξασφαλίσουν και για το δικό τους έθνος μια αναγνώριση αντίστοιχη με εκείνη που είχαν κερδίσει οι Εβραίοι. Στη διαδικασία αυτή, κεντρικό ρόλο έπαιξε η Αρμενική Εκκλησία, η οποία, μπροστά στην αμηχανία που δημιουργούσε το γεγονός πως οι πιστοί της είχαν διαφορετική εθνοτική προέλευση και διαφορετική κουλτούρα και πως επομένως έπρεπε επειγόντως να επεξεργαστεί έναν ενοποιητικό εθνικό μύθο που θα έδινε σε αυτό τον ετερογενή πληθυσμό κοινή ταυτότητα, 'ανακάλυψε' τη 'γενοκτονία'.

δ) Σήμερα που η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκία βρίσκεται σε καλό δρόμο, εκείνοι που δεν επιθυμούν την ένταξή της έχουν έτοιμα στη φαρέτρα τους τα βέλη και προβάλλουν μια σειρά από εμπόδια που θα αναγκάσουν την τουρκική πολιτική ηγεσία τελικώς να εξαντλήσει τα περιθώρια υποχωρητικότητάς της και να εγκαταλείψει την προσπάθεια. Πρώτα ήταν το Κυπριακό, μετά τα δικαιώματα των μειονοτήτων, τώρα το Αρμενικό, αύριο το Αιγαίο κ.λ.π. Η τακτική αυτή διογκώνει το κύμα δυσαρέσκειας εναντίον της Ευρώπης, όπως και μια αίσθηση άδικης μεταχείρισης των Τούρκων επειδή οι τελευταίοι δεν είναι χριστιανοί.

Σε γενικές γραμμές αυτές είναι οι επίσημες τουρκικές θέσεις. Μάλιστα οι πλέον ακραίοι υποστηρικτές τους, οι οποίοι δεν ανήκουν ωστόσο στους κυβερνητικούς κύκλους, όσο στο χώρο της αντιπολίτευσης, της γραφειοκρατίας και του στρατού, φτάνουν στο σημείο να υποστηρίζουν πως πρόκειται για μια συνωμοσία εις βάρος της εθνικής κυριαρχίας της Τουρκίας και όσο πιο γρήγορα το αντιληφθεί αυτό ο τουρκικός λαός και η κυβέρνησή του τόσο το καλύτερο. Μεταξύ των εκπροσώπων της άποψης αυτής προεξάρχουσα θέση έχουν ο πρόεδρος του Ιδρύματος Τουρκικής Ιστορίας Γιουσούφ Χαλάτσογλου, ο γνωστός ιστορικός και άρτι εκλεγείς 'επί τιμή' διευθυντής του Μουσείου *Top Kapı* Ιλμπέρ Ορταυλί, ο πρώην διπλωμάτης Γκιουντούζ Ακτάν, ο επίσης πρώην διπλωμάτης και βουλευτής του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP) Σουκρού Ελέκνταγ, για να αναφέρω κυρίως αυτούς που η παρουσία τους στις εφημερίδες και τα κανάλια ήταν συχνότερη. Πίσω απ' αυτούς συντάσσεται μια στρατιά δημοσιογράφων, ιστορικών και άλλων 'ειδημόνων' που αναπτύσσουν πλούσια δραστηριότητα.

Εδώ και μερικά χρόνια, ωστόσο, έχει αναπτυχθεί και μια άλλη διαφορετική άποψη, η οποία στηρίζεται από ακαδημαϊκούς και δημοσιογράφους που είτε προέρχονται από το χώρο της ευρύτερης αριστεράς ή από ένα χώρο φιλελεύθερων δημοκρατών. Παρά τις όποιες εσωτερικές διαφοροποιήσεις τους, σύμφωνα με την άποψη αυτή:

α) Η όποια αυτονομιστική δραστηριότητα των Αρμενίων δεν πήρε ποτέ τον μαζικό χαρακτήρα που της αποδίδεται, πολλοί δε αμφισβητούν αν ο στόχος της ήταν η αυτονομία ή απλώς η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων και κάποια δικαιώματα αυτοδιοίκησης,

Ο Βαγγέλης Κεχριώτης διδάσκει Ιστορία στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου

εφόσον οι υποκινητές της γνώριζαν πολύ καλά πως σε κανένα από τα βιλαέτια της Ανατολίας δεν αποτελούσαν την πλειοψηφία.

β) Η απόφαση για την εκτόπιση, η οποία στα τουρκικά περιγράφεται με τον όρο *τεχτζιρ*, δεν αφορούσε μόνο της ευαίσθητες στρατηγικά περιοχές. Εκτοπίστηκαν αρμενικοί πληθυσμοί και από την περιοχή του *Ιζμίτ* (Νικομήδεια στη Βιθυνία) ή του *Εντίρνε* (Αδριανούπολη) που ήταν πολύ μακριά από οποιαδήποτε πολεμική ζώνη. Επιπλέον, είχαν υπόψη τους οι εμπνευστές του σχεδίου πως στις περιοχές στις οποίες μεταφέρονταν οι Αρμένιοι, ουσιαστικά οι έρημοι της Συρίας στο δρόμο προς τον Ευφράτη, ήταν αδύνατη η επιβίωση των εκτοπισμένων κι επομένως η εκτόπιση ισοδυναμούσε με θάνατο. Ως βασικός εμπνευστής θεωρείται ο τότε Υπουργός των εσωτερικών Ταλαάτ Πασάς, ένα από τα ισχυρά πρόσωπα της ηγετικής τριανδρίας των Νεοτούρκων που περιελάμβανε και τους Ενβέρ και Τζεμάλ. Υποστηρίζεται πως οι εντολές που έφταναν τηλεγραφικά στις τοπικές αρχές της Ανατολίας στέλνονταν από συσκευή που είχε ο ίδιος στο σπίτι του. Κατά την άποψη αυτή, οι Νεότουρκοι ήδη από την εποχή των Βαλκανικών Πολέμων είχαν οργανώσει μια μυστική οργάνωση, την *Τεσκιλάτ-ι Μαχσουσά* (Ειδική Οργάνωση), πρόδρομο της σημερινής ΜΙΤ, της οποίας αρμοδιότητα αποτελούσε η 'ασφάλεια', ό,τι και να σήμαινε αυτό, και η οποία αναλάμβανε κάθε βρόμικη δουλειά. Διώξεις εναντίον των χριστιανών, κυρίως των Ελλήνων των παραλίων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης είχαν ήδη ξεκινήσει πριν το 1914. Το μέτρο αυτό είχε θεωρηθεί απαραίτητο ως αντίποινα στο βίαιο ξεριζωμό εκατοντάδων χιλιάδων μουσουλμάνων στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων. Ο Μεγάλος Πόλεμος όμως έδωσε στους Νεότουρκους την ευκαιρία που ζητούσαν να ξεμπερδέψουν με τους Αρμένιους, οι οποίοι αποτελούσαν μια μόνη πηγή ενόχλησης, την στιγμή που οι δυτικές δυνάμεις είχαν αλλού στραμμένη την προσοχή τους. Είναι γνωστές οι περιπτώσεις στρατιωτικών διοικητών που αρνήθηκαν να συνεργαστούν, γιατί θεωρούσαν πως αυτό που συνέβαινε αμαύρωνε την τιμή του οθωμανικού στρατού. Και όσον αφορά το επιχείρημα πως δεν έχουν βρεθεί έγγραφα που να πιστοποιούν ένα σχέδιο, προφανώς άλλες ήταν οι επίσημες διαταγές που περιλαμβάνονται στα αρχεία και άλλες οι μυστικές που έφταναν στις τοπικές αρχές. Δεν περιμένει κανείς να βρει μια έγγραφη διαταγή του Χίτλερ προς τους στρατηγούς του να εξοντώσουν τους Εβραίους. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως το 'Ολοκαύτωμα' δεν συνέβη.

γ) Τα εγκλήματα κατά των Αρμενίων έχουν αναγνωριστεί και στις δίκες εναντίον των Νεοτούρκων μετά την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την κατάρρευσή της, αλλά και από τον ίδιο τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ο οποίος φέρεται να χλευάζει πρώην συντρόφους του οι οποίοι αντί να πολεμήσουν ως όφειλαν στο μέτωπο, έσφαζαν γυναίκες και παιδιά στα μετόπισθεν. Εξάλλου, όταν ο Ατατούρκ θέλησε να κερδίσει την υποστήριξη των ντόπιων προκρίτων στα βιλαέτια της Ανατολίας κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, από τα πρώτα πράγματα που αναγκάστηκε να κάνει ήταν να τους υποσχεθεί πως οι περιουσίες των Αρμενίων που είχαν αρπάξει θα τους ανήκαν πλέον αυτοδικαίως, εφόσον φυσικά οι Τούρκοι κέρδιζαν τον πόλεμο.

δ) Όλα αυτά τα εγκλήματα δεν μπορεί κανείς να τα αγνοήσει, αλλά αυτό δεν σημαίνει κι όλας πως είναι υπεύθυνος ο τουρκικός λαός, ούτε καν η Δημοκρατία της Τουρκίας. Όσο και αν η τελευταία έχει απολύτως οικειοποιηθεί το οθωμανικό παρελθόν, δεν παύει να ισχύει πως όλα αυτά συνέβησαν στο πλαίσιο μιας αυτο-

κρατορίας που έπνεε τα λoίσθια και εναντίον της οποίας και οι ίδιοι οι Τούρκοι τελικώς κέρδισαν την ανεξαρτησία τους. Θα μπορούσαν επομένως η πολιτική ηγεσία ή ο ακαδημαϊκός κόσμος να εκφράσουν την λύπη τους για τα τραγικά αυτά γεγονότα και εκεί θα τελείωνε το θέμα.

ε) Όσον αφορά τον όρο 'γενοκτονία', τελικώς λίγη σημασία έχει το αν κανείς τον χρησιμοποιεί ή όχι, εφόσον όλοι είναι σύμφωνοι για το μέγεθος της καταστροφής. Το λυπηρό είναι πως ο όρος έχει γίνει 'καραμέλα' που περιγράφει κάθε σφαγή που έχει διαπραχθεί τα τελευταία χρόνια (Σερμπρένιτσα, Ρουάντα) όπως επίσης έχει γίνει η σημαία της αρμενικής διασποράς που καλλιεργεί έναν χαρακτηριστικά 'διασπορικό' εθνικισμό συνδυασμένο με ένα βαθύ αντιτουρκισμό που μόνο στόχο έχει να δει απέναντί του τον εχθρό να γονατίζει. Έτσι βρισκόμαστε μεταξύ δύο πυρών: από τη μια ο τουρκικός 'κρατικιστικός' εθνικισμός, από την άλλη ο αρμενικός 'διασπορικός' εθνικισμός.

Ανάμεσα στους υποστηρικτές των παραπάνω απόψεων σημαντική θέση κατέχουν οι ιστορικοί Χαλίλ Μπερκτάου, Τανέρ Ακτσάμ, Φικρέτ Αντανίρ, Σελίμ Ντερίνγκιλ, ο πολιτικός επιστήμονας Αχμέτ Ινσέλ, ο 'φιλόλογος' Μουράτ Μπελγκέ (θα επανέλθουμε σε αυτόν), οι δημοσιογράφοι Χράντ Ντίκ, Ετιέν Μαχτσουπιάν κλπ. Η πρώτη φορά που υποστηρίχτηκε ανοιχτά η παραπάνω άποψη στην Τουρκία ήταν όταν τον Οκτώβρη του 2000 ο Μπερκτάου έδωσε συνέντευξη στη φιλελεύθερη εφημερίδα Ραντικάλ ή οποία πυροδότησε θύελλα αντιδράσεων. Είχε ήδη προηγηθεί μια κεκλεισμένων των θυρών συνάντηση Αρμενίων και Τούρκων ιστορικών στις 17-19 Μαρτίου στο Σικάγο, η οποία στηλιτεύτηκε τόσο από τους Τούρκους όσο και από τους Αρμένιους εθνικιστές. Ο πιο διάσημος μεταξύ των τελευταίων και γνωστός για την αδιαλλαξία του Ρίτσαρντ Χοβανεσιάν δήλωσε πως ποτέ δεν θα καθόταν στο ίδιο τραπέζι με Τούρκους. Πάντως στη συνάντηση εκείνη συμμετείχαν όλοι οι σημαντικοί ιστορικοί που υιοθετούσαν μια 'εναλλακτική' προσέγγιση. Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου στο πανεπιστήμιο του Βοσπόρου και στο πλαίσιο του 11ου συνεδρίου της Διεθνούς Ένωσης Προφορικής Ιστορίας πραγματοποιήθηκε ένα εργαστήριο αφιερωμένο στην αρμενική 'γενοκτονία' όπου συμμετείχε και ο Χοβανεσιάν. Το εργαστήριο αυτό υπήρξε η αιτία για να αποσυρθεί από την συνδιοργάνωση του συνεδρίου το Ίδρυμα Οικονομικής και Κοινωνικής Ιστορίας της Τουρκίας, γνωστό και ως *Ταρίχ Βακφί*, κατόπιν πιέσεων που του ασκήθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση. Το κλίμα λοιπόν είχε ήδη προετοιμαστεί και οι συμμαχίες είχαν διαμορφωθεί.

Στην συνέντευξη που έδωσε ο Χαλίλ Μπερκτάου στη Ραντικάλ, αν και δεν χρησιμοποίησε τον όρο 'γενοκτονία', ανέδειξε το ρόλο της Νεοτουρκικής Επιτροπής 'Ένωση και Πρόοδος' και πιο συγκεκριμένα της μυστικής οργάνωσης *Τεσκιλάτ-ι Μαχσουσά* στις διώξεις κατά των Αρμενίων και των Ελλήνων στο ζοφερό κλίμα που δημιουργήθηκε μετά τους Βαλκανικούς πολέμους. Η συνέντευξη είχε ως αποτέλεσμα ο Μπερκτάου να γίνει στόχος επιθέσεων από διάφορες εθνικιστικές ομάδες. Μέχρι και πιέσεις ασκήθηκαν στο πανεπιστήμιο Σαμπάντζι όπου διδάσκει για να απολυθεί. Στις 22 Ιανουαρίου 2001, σε μήνυμά του σε διαδικτυακή ομάδα ένας νεαρός διδάσκων στο τμήμα πολιτικών επιστημών στο πανεπιστήμιο της Άγκυρας, ο Φαρούκ Άλπαγια, δήλωσε πως αυτό που συνέβη το 1915 ανταποκρίνεται πλήρως στον ορισμό της 'γενοκτονίας' που χρησιμοποιήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη στα 1948, ενώ ένα μήνα αργότερα, σε τηλεφωνική επικοινωνία του σε

τηλεοπτική εκπομπή του λαϊκιστή-εθνικιστή δημοσιογράφου Χαλούκ Τζεβίζογλου, ο Τανέρ Ακτσάμ δήλωσε πως όχι μόνο έγινε η 'γενοκτονία' αλλά και πως η Τουρκία θα έπρεπε να ζητήσει συγγνώμη. Στις 8-11 Μαρτίου 2002 ένα δεύτερο συνέδριο οργανώθηκε στο Μίσιγκαν αυτή τη φορά με τους ίδιους περίπου συμμετέχοντες όπως και στο Σικάγο, και με τίτλο 'Από τους Βαλκανικούς Πολέμους στην νέα Τουρκική Δημοκρατία: Η εμπειρία των Αρμενίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας'. Στις 29-30 Ιουνίου 2002 πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία του τουρκικού τμήματος του Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι συνάντηση στην Πόλη με θέμα 'Οι προσεγγίσεις της κοινωνίας πολιτών στον τουρκο-αρμενικό διάλογο'. Την ίδια χρονιά ο σημερινός υπουργός Παιδείας της Τουρκίας Χουσεϊν Τσελίκ δημοσίευσε ένα βιβλίο με τίτλο 'Το Αρμενικό πρόβλημα στην Τουρκία: Ανάλυση ευθυνών/Λύσεις', όπου παρά το γεγονός πως απορρίπτει τον όρο 'γενοκτονία' θεωρεί πως οι κυβερνήσεις της Τουρκικής Δημοκρατίας πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Στις 29 Μαΐου 2003 σε μια διάλεξή του στην Πόλη ο πρόσφατα αδικοχαμένος ρωμικός ιστορικός Στέφανος Γερασίμου υποστήριξε πως πρέπει να διαχωριστούν η νομική και η ιστορική παράμετρος του θέματος, και δεν θα πρέπει όσοι κινούνται στο χώρο των νομικών ευθυνών να χρησιμοποιούν επιλεκτικά αρχαιολογικά υλικά της αποκλειστικής αρμοδιότητας των ιστορικών για να αποδείξουν τη θέση τους. Τέλος, τον Οκτώβρη του 2004 σε συνέδριο στη Βενετία με θέμα 'Ιστορία και πέραν αυτής: Αρμένιοι και Τούρκοι' ο Χαλίλ Μπερκτάου ήταν και πάλι από τις κεντρικές μορφές και στην συνέχεια έδωσε συνέντευξη στο 'εναλλακτικό' τουρκικό περιοδικό *Νοκτά*. Εν τω μεταξύ, την ίδια χρονιά δημοσιεύτηκε από τις εκδόσεις Μπελγκέ Γιαγινλαρί η τουρκική μετάφραση του βιβλίου *Θεσμικοί Ρόλοι στην Αρμενική Γενοκτονία* του Βαχάν Νταντριάν, Αρμένιου ιστορικού και ενός από τους βασικούς υποστηρικτές της θεωρίας της 'γενοκτονίας'.¹

Στον σύντομο αυτό κατάλογο δραστηριοτήτων συμπεριλάβαμε μόνο εκείνες που προωθούσαν την εναλλακτική άποψη. Ταυτοχρόνως με τις δραστηριότητες αυτές βεβαίως δημοσιεύονταν εκδόσεις και οργανώνονταν συναντήσεις με τον ακριβώς αντίθετο στόχο. Αξίζει να σημειωθεί το μικρό θρίλερ που εκτυλίχτηκε γύρω από τη μήνυση που άσκησε ελβετικό δικαστήριο πριν από μερικούς μήνες εις βάρος του διευθυντή του Τουρκικού Ιδρύματος Ιστορίας Γιουσούφ Χαλάτσογλου επειδή αυτός αρνείται τη 'γενοκτονία', και τις διάφορες εκδηλώσεις συμπάραστασης (κείμενα, συλλογή υπογραφών) προς το πρόσωπο του. Η Ελβετία όπως και η Γαλλία θεωρούν την άρνηση της 'γενοκτονίας' ποινικό αδίκημα, δημιουργώντας έτσι πολλά ερωτηματικά για το πόσο ελικρινής είναι η διάθεσή τους να αποσυνδέσουν την ιστορική έρευνα από την πολιτική σκοπιμότητα και τη μικροπολιτική. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να διευκρινίσω πως δεν είμαι της άποψης ότι η ιστορική έρευνα και η πολιτική είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Κάθε ιστορική έρευνα είναι πολιτική, και αυτό είναι θεμιτό με την προϋπόθεση πως έχουμε επίγνωση αυτού του γεγονότος, δηλώνουμε τις προθέσεις μας και κάνουμε τη βασική διάκριση μεταξύ πολιτικής και μικροπολιτικής.

Φτάνουμε έτσι στο συνέδριο που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί στα τέλη Μαΐου στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο Μπιλγκί και το πανεπιστήμιο Σαμπάντζι. Αν και είχε αποφασίσει η οργανωτική επιτροπή πως το συνέδριο, στο οποίο θα συμμετείχαν αποκλειστικά και μόνο πανεπιστημιακοί και διανοούμενοι από την Τουρκία, δεν θα ήταν

ανοιχτό σε όλους, ήδη δύο μήνες πριν είχε αρχίσει έντονη συζήτηση μέσω του τύπου. Οι συνεντεύξεις του Χαλίλ Μπερκτάου στη *Μιλλιγιέτ* και του Τανέρ Ακτσάμ στη *Ραντικάλ* όπου γινόταν λόγος περί 'γενοκτονίας' πυροδότησαν το κλίμα. Στη συζήτηση παρενέβησαν και άλλα δύο μεγάλα ονόματα εκατέρωθεν: ο Ιλμπέρ Ορταυλί, ο οποίος είχε αρχικά προσκληθεί να συμμετέχει αλλά δεν ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση, κατηγορώντας τους συμμετέχοντες στο συνέδριο πως δεν έχουν κάνει καμιά ειδική έρευνα επί του θέματος, και ότι πολλοί δεν διαβάζουν καν οθωμανικά, ενώ άλλοι, όπως ο Μουράτ Μπελγκέ ο οποίος αρχικά είχε σπουδάσει Αγγλική Φιλολογία, δεν είναι καν ιστορικοί. Ο Μπελγκέ αντέδρασε με σειρά άρθρων στη *Ραντικάλ*, όπου 'ως φιλόλογος' αντεπιτέθηκε στον συντεχνιακό ελιτισμό και τις κρατικές αντιλήψεις του Ορταυλί και υπερασπίστηκε το δικαίωμά του και πολλών άλλων που δεν διαβάζουν οθωμανικά να εκφέρουν δημόσιο λόγο για τις ιστορικο-πολιτικές συνιστώσες του ζητήματος. Τελικώς, μια βδομάδα πριν το συνέδριο, δημοσιεύθηκε το πρόγραμμά του που ως τότε είχε μείνει μυστικό. Η θύελλα δεν άργησε να ξεσπάσει. Την προηγούμενη του συνεδρίου και με αφορμή επερώτηση στη Βουλή που κατέθεσε ο βουλευτής του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, γνωστός και μη εξαιρετέος Σουκρού Ελέκταγ, ο υπουργός Δικαιοσύνης Τζεμίλ Τσιτσέκ κατηγορήσε τους διοργανωτές του συνεδρίου πως 'με θέα το Βόσπορο μαχαιρώνουν πισώπλατα το τουρκικό έθνος', πως 'αν είχα τέτοια αρμοδιότητα, θα ξεκινούσα αμέσως δικαστική δίωξη εναντίον τους' και πως εν πάση περιπτώσει είναι όλοι τους 'προδότες'. Αν λάβει κανείς υπόψη του το γεγονός πως ο Διευθυντής Ασφαλείας της περιφέρειας της Πόλης δεν προσέφερε εγγυήσεις για την ασφάλεια του πανεπιστημίου, πως ο Ανώτατος Εισαγγελέας είχε ζητήσει εκ των προτέρων τις εισηγήσεις για να διαπιστώσει εάν συντρέχει λόγος ποινικής δίωξης και πως ήταν γνωστό πως διάφοροι θερμοκέφαλοι υπερεθνικιστές ετοιμάζονταν να επιδράμουν με πούλμαν, οι πρυτανικές αρχές του πανεπιστημίου αποφάσισαν να αναβάλουν τη διεξαγωγή του συνεδρίου.

Δημιουργήθηκε βεβαίως σκάνδαλο που αμαύρωσε την εικόνα της Τουρκίας σε ολόκληρο τον κόσμο σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή, όταν η χώρα αυτή προσπαθεί να πείσει πως έχει αρχίσει να εμπεδώνει τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις και πως η δημοκρατία και οι πολιτικές ελευθερίες εκεί δεν καταπατώνται πλέον. Τόσο στον Τύπο όσο και στο διαδίκτυο καταδικαστικά σχόλια και διαμαρτυρίες έφεραν την τουρκική κυβέρνηση σε πολύ δύσκολη θέση. Αμέσως, τόσο ο πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντοάν όσο και ο υπουργός Εξωτερικών Αμπντουλλάχ Γκιουλ δήλωσαν πως δεν είχαν κανένα πρόβλημα με τη διεξαγωγή του συνεδρίου και πως αυτό έπρεπε να πραγματοποιηθεί. Εκεί όμως που δημιουργήθηκε πρόβλημα ήταν στο μέτωπο των διοργανωτών. Πολλοί κατηγορήσαν το πανεπιστήμιο του Βοσπόρου για λιποψυχία μπροστά στις δυσκολίες και αδέξιο χειρισμό ενός τόσο λεπτού ζητήματος. Από την πλευρά τους οι ιθύνοντες του πανεπιστημίου κατηγορούσαν μέλη της διοργανωτικής επιτροπής που δίδασκαν σε άλλα πανεπιστήμια πως πυροδότησαν το κλίμα με τις συνεντεύξεις τους στον Τύπο. Το καλοκαίρι τα πνεύματα ηρέμησαν και αυτό έδωσε στους διοργανωτές τη δυνατότητα να ανασυνταχθούν και να επανέλθουν, με τη στήριξη αυτή τη φορά και της κυβέρνησης. Όταν πριν από τρεις βδομάδες, με μια λιτή ανακοίνωση στον Τύπο, έγινε γνωστό πως το συνέδριο είχε προγραμματιστεί για τις

23-35 Σεπτεμβρίου και πως μάλιστα την έναρξη θα έκανε ο ίδιος ο Αμπντουλάχ Γκιούλ ο κόσμος αναθάρρησε. Στο διάστημα που μεσολάβησε, ωστόσο, και παρά τα γεγονότα πως πολύ λίγα σχόλια έχουν γίνει στον Τύπο, και πάλι σύννεφα έχουν αρχίσει να μαζεύονται πάνω από το Βόσπορο. Οι εθνικιστές άρχισαν να δραστηριοποιούνται, ο υπουργός Εξωτερικών δήλωσε τελικώς πως δεν θα παρευρεθεί στο συνέδριο, ούτε θα στείλει κείμενο, η Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών απειλεί να κάνει παρέλαση μπρος στην πύλη του πανεπιστημίου και τα μέτρα ασφαλείας από τώρα φαίνεται ότι θα είναι δρακόντεια. Εμείς ας ελπίσουμε πως αυτό το συνέδριο θα γίνει τελικώς και στο επόμενο τεύχος θα έχουμε μια παρουσίαση των εργασιών του και όχι των παρασκηνίων που το συνόδευσαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε τελικά και θα υπάρξει σχετικό σχόλιο στο επόμενο τεύχος

1. Τις πληροφορίες αυτές αντλούμε από το άρθρο του Mete Tunçay, *Πώς συζητήσε κατά τα τελευταία πέντε χρόνια η σύγχρονη Τουρκία το Αρμενικό πρόβλημα – Ιστορική Μνήμη και Διανοούμενοι* (στα τουρκικά), που δημοσι-

εύτηκε στο περιοδικό *Toplumsal Tarih*, Μάρτιος 2005, και μέρος του οποίου αναδημοσιεύτηκε στην τουρκο-αρμενική εφημερίδα AGOS, φύλλο 470, 1 Απριλίου 2005, 9.

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΩΣ EUROVISION

ΚΑΙΤΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (ΕΣΥΕ) είναι ο μόνος ερευνητικός οργανισμός στην Ελλάδα που προσαρμόζει τη μεθοδολογία του τακτικού ερευνητικού του έργου, δηλαδή των δειγματοληπτικών ερευνών μεγάλης έκτασης και των απογραφών πληθυσμού, στις αυστηρές μεθοδολογικές απαιτήσεις ώστε να διασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των συλλεγομένων δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, για τη διενέργεια της απογραφής πληθυσμού του 2001 η ΕΣΥΕ μετέφρασε τα ερωτηματολόγια της απογραφής σε πέντε (αν δεν κάνω λάθος) γλώσσες (Αλβανικά, Πολωνικά, Ρωσικά, κλπ). Ας σημειωθεί ότι η μεθοδολογία απαιτεί να μεταφράζονται τα ερωτηματολόγια στη μητρική γλώσσα των κυριότερων ομάδων του υπό διερεύνηση πληθυσμού που κατοικούν σε μία χώρα και μιλούν άλλη από την κυρίαρχη γλώσσα, ανεξάρτητα από το πόσο καλά τη γνωρίζουν, υιοθετώντας τις κατάλληλες διαδικασίες που προτείνονται στη βιβλιογραφία και διακριτά από κάθε συμμετέχουσα χώρα-μέλος της έρευνας. Έτσι, αν υποθέσουμε ότι σε

μία διεθνή έρευνα που διεξάγεται με κοινό ερωτηματολόγιο συμμετέχει η Αλβανία, η ελληνική ερευνητική ομάδα οφείλει να μεταφράσει το ερωτηματολόγιο στα αλβανικά. Βεβαίως, προϋπόθεση για την υλοποίηση αυτής της απαίτησης είναι να εκπαιδεύονται και οι κατάλληλοι ερευνητές ως συνεντευκτές για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων κατά την επιτόπια έρευνα, δηλαδή απαγορεύεται η χρήση διερμηνέων.

Και αν οι αυστηρές αυτές απαιτήσεις ισχύουν, εκτός από τις δειγματοληπτικές έρευνες, και για τις απογραφές που όλοι γνωρίζουμε ότι τα δεδομένα που συλλέγουν αναφέρονται σε δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του υπό διερεύνηση πληθυσμού (π.χ. φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, επάγγελμα), πώς εξηγείται το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα δημοσιεύονται αρκετά κείμενα στα οποία οι συγγραφείς τους, εφαρμόζοντας τη λεγόμενη «ποιοτική» μεθοδολογία, βασίζουν την ανάλυσή τους σε «ποιοτικά» δεδομένα τα οποία προέρχονται από συνεντεύξεις με τους «άλλους», «έτερους» (π.χ. Αλβανούς, Πολωνούς) που κατοικούν στην Ελλάδα στα ελληνικά; Μήπως οι συγγραφείς των εν λόγω κειμένων μάς προτείνουν ότι στη μεθοδολογία των συνεντεύξεων πρέπει να υιοθετήσουμε τα ελληνικά ως γλώσσα για τη διεξαγωγή τους πιθανόν και διεθνώς, κάπως δηλαδή σαν τη Eurovision και τα τραγουδάκια στα αγγλικά;

Η **Καίτη Μιχαλοπούλου** διδάσκει στατιστική και μεθοδολογία των δειγματοληπτικών ερευνών μεγάλης έκτασης στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου.